

AHMED YÜKSEL ÖZEMRE’NİN İLMÎ MİRASI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Mehmet Sabri GENÇ*

Öz

Ahmed Yüksel Özemre'nin hayatı; ilme, bilimsel bilgiye merakı ve eğitime olan tutkusuyla şekillenmiştir. Türk ilim dünyasında derin izler bırakmış bir kişiliktir. 1935 yılında Üsküdar'da doğan Özemre, Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde fizik öğrenimi görmüş ve bu alanda kendini derinlemesine geliştirmiştir. Atom fiziği ve modern fiziğin temel alanlarında uzmanlaşarak akademik kariyerine devam etmiş, İstanbul Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Ayrıca Türkiye'nin ilk atom mühendisi sıfatıyla Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Başkanlığı'ni yürütmüştür. Bilimsel çalışmalarının yanı sıra, sadece bir fizikçi değil, aynı zamanda kültürel ve ahlâkî derinliği olan bir mütefekkir ve mutasavvıftır. Yazdığı ders kitapları, edebi eserleri, çevirileri, söyleşileri ve makaleleri Özemre'nin ilmî mirasını anlamak için analiz edildiğinde, ortaya bir allâme kişilik çıkmaktadır. Hayatı boyu gösterdiği dürüstlük ve titizlik, onu öne çıkaran en önemli hasletlerdendir. Kamu görevlerinde yer almış ancak bu görevler onun için zaman zaman hayal kırıklıklarıyla sonuçlanmıştır. Ancak o, her durumda bilimsel sorumluluğunu ve etik değerleri gözetmeye özen göstermiştir. Sağlık sorunları ve zorluklara rağmen ilimle her daim hemhal olmuştur. Ahmed Yüksel Özemre, 25 Haziran 2008'de vefat etmiş, geride bilimsel ve ilmî eserleri, talebeleri ve bilim dünyasına katkılarıyla önemli bir miras bırakmıştır. Onun hayatı, bilimsel bilgisi ve ilmiyle birlikte mesuliyet ahlâkına karşı duyduğu derin bağın, topluma hizmet etmenin ve insanlığa fayda sağlamanın önemini her zaman vurgulayan bir örnek şahsiyet olduğunu delillendirmektedir. Bu makalede amaçlanan asıl unsur, Özemre'nin düşüncelerini mukayeseli bir şekilde tahlil ederek daha derinlemesine anlamaya çalışmaktır. Ayrıca Özemre hakkında daha evvel çok az yapılmış çalışmaların artırılmasına katkıda bulunarak bilinirliğini artırmaktır. Makalede; Özemre'nin düşünceleri, ilmî hayatı ve mirası literatür taramasıyla analiz edilmiş olup, bu düşünceler Batı bilim anlayışıyla mukayeseli bir tahlil yöntemi uygulanarak tetkik edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Yüksel Özemre, İlim, Bilim, Fizik, Metafizik.

Thoughts on the Scholarly Legacy of Ahmed Yüksel Özemre

Abstract

Ahmed Yüksel Özemre's life was shaped by his curiosity for science, scientific knowledge and his passion for education. He is a person who left a deep mark on the Turkish scientific world. Born in Istanbul in 1935, Özemre studied physics at the Istanbul University Faculty of Science after graduating from Galatasaray High School and developed himself in this field deeply. He continued his academic career by specializing in atomic physics and the basic fields of modern physics, and became a faculty member at Istanbul University. He also served as the President of the Turkish Atomic Energy Authority as Turkey's first atomic engineer. In addition to his scientific studies, he is not only a physicist, but also a thinker and mystic with cultural and moral depth. When the textbooks, literary works, translations, interviews and articles he wrote are analyzed to understand Özemre's scientific heritage, an all-knowing person emerges. The honesty and meticulousness he has shown throughout his life are among the most important characteristics that make him stand out. He held public offices, but these positions sometimes resulted in disappointments for him. However, he always took care to observe his scientific responsibility and ethical values. Despite health problems and difficulties, he always engaged with science. Ahmed Yüksel Özemre passed away on June 25, 2008, leaving behind a significant legacy with his scientific and scholarly works, students and contributions to the world of science. His life proves that he was an exemplary figure who always emphasized the importance of serving society and benefiting humanity, along with his scientific knowledge and knowledge, and his deep connection to the ethics of responsibility. The main purpose of this article is to try to understand Özemre's thoughts more deeply by analyzing them comparatively. In addition, it is to contribute to the increase of studies that have been done very little about Özemre before and to increase his awareness. In the article; Özemre's thoughts, scientific life and legacy are analyzed through a literature review, and these thoughts are tried to be examined by applying a comparative analysis method with the Western understanding of science.

Keywords: Ahmed Yüksel Özemre, Knowledge, Science, Physics, Metaphysics.

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi Felsefe Bölümü Mantık Anabilim Dalı, msgench@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5757-744X>

1. Giriş

Ahmed Yüksel Özemre, âlim, bilim insanı ve mutasavvıf olarak tanınan bir şahsiyettir. Üsküdar'da 1935 yılında doğan, 2008 yılında vefat eden Özemre, yaşamı boyunca hem ilmî çalışmalarıyla hem de ahlâkî duruşuyla topluma örnek olmuştur. Onun bilimsel alanı, özellikle fiziktir; ancak bilimle birlikte hayatını şekillendiren en önemli değer, dürüstlük ve ahlâklılıktır.

Özemre'nin bilime olan katkıları, sadece yaptığı çalışmalarla değil, aynı zamanda bu çalışmalarını başkalarına aktarmaktaki içtenliğiyle de büyük bir değer taşımaktadır. İlmini bir ziyafet gibi sunmuş, bilgilerini gönülden paylaşmıştır. Ahlâkî değerlere verdiği önemin bir göstergesi de, doğruyu savunurken herhangi bir kişisel çıkar gütmemesi ve her zaman başkalarına yardımcı olma çabasıdır. İlmin, bir emanet olduğuna inanmış, kendisine bu ilmi devretme sorumluluğunu titizlikle yerine getirmiştir (Duralı, 2011, ss. 266-268).

Özemre'nin hayattaki amacının, ahlâk ve ilim yolunda mücahitlik olduğunu söylemek mümkündür. O, her durumda doğruluktan sapmamış, en zorlu zamanlarda bile ödevini yerine getirmeyi bir yaşam felsefesi haline getirmiştir. Kamu görevlerinde yaşadığı hayal kırıklıkları, onun idealizminin ve saflığının toplumdaki yozlaşmış yapılarla çatıştığının bir göstergesi olmuştur.

Fiziksel ve entelektüel yetenekleriyle dikkat çeken Özemre, aynı zamanda geniş bir hayal gücüne sahiptir. Onun hayal gücü, düşünsel sınırları aşarak insanın iç dünyasında derin izler bırakacak kadar güçlüdür. Ancak bu gücünü disiplinli bir şekilde kontrol edebilmiş, matematik ve fizik gibi kesin bilimlerle dengelemiştir. Hayal gücü ile birlikte, bir sanatçı ruhu da taşımış ve müzik gibi alanlarda da büyük bir yeteneğe sahip olduğunu göstermiştir.

Özemre'nin tabiat ilimlerine olan hâkimiyeti çok derindir. İlmî hayatında, ilgili bilimlerin; tanımını, içeriğini, yapısını, niteliklerini, sınırlarını, dayandığı temel inançları, yöntemini, stratejisini, paradigmasını, diyalektiğini, araçlarını, gelişim aşamalarını, etik kurallarını, kendine ait mitolojik yapıları, özellikle de epistemolojik temellerini doğru bir şekilde kavramaya ve anlatmaya çalışmıştır. (Özemre, 2002b, ss. 205-206) Tüm bunları, hem tabiat ilimlerinin gerçeği hem de bu bilimler aracılığıyla kavradığımız fiziksel gerçeklik hakkında insanların kendi önyargılarına dayalı yanlış sonuçlara varmaması için yapmıştır. Özemre, fiziksel realiteye dair konuları anlamamıza olanak tanıyan ve aynı zamanda sınırlayan bazı temel kavramlar ile araçları tanıtmış ve bu araçların ortaya çıkardığı belirli sorunları ele almıştır. Bilginin ve temellerinin sınırlarını ve geçerliliklerini araştıran alana epistemoloji denir. Epistemoloji, neyin bilgi sayılacağını, bilgiye nasıl ulaşılacağını, bilginin doğruluğunu nasıl sorgulayabileceğimizi ve bilginin sınırlarını inceleyen felsefi bir disiplindir. Bu alan, bilgiye dair temel soruları ele alır, örneğin “Ne biliyoruz?”, “Bilgiyi nasıl elde ederiz?”, “Bilginin güvenilirliği nasıl tespit edilir?” gibi soruları irdeler. Bu anlamda Özemre, özellikle tabii ilimlerin ve başta fizik biliminin epistemolojisini yapmıştır (Özemre, 2003, ss. 81-98). Ayrıca söz konusu gerçekliğin anlaşılmasını mümkün kılan ve aynı zamanda sınırlayan kavramları ve araçları inceleyerek, bu kavramların ortaya çıkardığı belirli meseleleri ele almıştır. Bu çerçevede, tabiat ilimlerini tanımlayan temel ilkeleri, özellikle: “Nedensellik (İllîyet) İlkesi”, “Belirlilik (Determinizm) İlkesi”, “Ölçülebilirlik İlkesi”, “Tutarlılık (ya da Çelişmezlik) İlkesi” ve “Yanlışlanabilirlik (ya da K.R. Popper) İlkesi” gibi prensipler üzerinden, kuantum mekaniğinin klasik fiziksel gerçekliği nasıl dönüştürdüğünü derinlemesine tartışmıştır (Özemre, 2004c, ss. 131-145).

Özemre'nin, zaman ve mekân koordinatları arasında, tecrübe edilebilir alan olan evrenin temel bilimlerinden olan fiziği, ilminin merkezine ikâme etmiş olması boşuna değildir. Fizik, zamanı; geometriyse mekânı anlamaya çalışır. Özemre, fizik üzerinden metafizik âlemi, metafizik üzerinden doğayı/tabiatı yani şahadet âlemini kavramaya çalışmıştır (Özemre, 2004b, ss. 155-157).

Özemre, fiziksel realitenin gözlemlenebilir ve ölçümlenebilir yönlerini araştırmakla birlikte bu realiteyi metafiziksel unsurlardan temizlemenin mümkün olmadığını da belirtmiştir. Görünen realitenin ardında bu realiteyi bir epifenomen olarak kabul etmiş ve onu bizim algılamakta olduğumuz tarzda biçimlendiren bir başka kaynağın ya da kaynakların mevcut olabileceği şüphesinden kurtulmanın mümkün olmadığını delillendirmiştir. Bahsi geçen bu başka kaynağı, kendisini gizli parametreler aracılığıyla dışa vuran daha derin bir realite düzeyi hâlinde ele almıştır. Metafizik açısından en derin ve ötede bir realite düzeyinin mevcut olup olmadığını soruşturmuş, gözlemlenmesi ve ölçülmesi mümkün olmayan bâtinî (ezoterik) veçhesini anlamaya çalışmıştır. Bu meseleyi, ilmin sınırları dışına, salt metafizik alana taşıyarak fizikî realitenin bâtinî veçhesini yani onun deyimiyile “salt îmân alanını” soruşturmuştur (Özemre, 2005, s. 67).

Bu çabası, evren ile âlem arasındaki birliği daha iyi anlamasına vesile olmuştur. Evrenin yani fizikî, tecrübe edilebilir, pozitif alanın ve metafizik alanın birleşimine âlem diyoruz. Âlemi, bir birlik içerisinde anlamaya çalışan kişiye âlim diyoruz. Bu anlamda, Türkiye’de 20. Yüzyılın en önemli ilim adamlarından biri olan Özemre, hem pozitif bilimlere hem de manevi ilimlere hâkimiyetinden ötürü âlim vasfının üstünde allâme bir şahsiyettir. Kendi izahıyla; âlim, bilim adamlığı vasfından başka, uzmanı olduğu alanların; târihine, felsefesine, epistemolojisine, politikasına, psikolojisine, sosyolojisine, ekonomisine ve deontolojisine de hakkıyla vâkıf olan ve bütün bu konuları küllî bir şekilde kuşatarak derinliğine tahliller yapabilen bir kimsedir. Allâme ise birden fazla ilimde âlim olan kimseye yakıştırılan sıfattır (Özemre, 2002a, ss. 140-141).

2. Yöntem

Bu makale, bir nitel araştırma çalışması olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma, sosyal bilimler ve diğer disiplinlerde insan davranışlarını, düşüncelerini, duygularını ve deneyimlerini derinlemesine anlamaya yönelik bir yöntemdir (Baltacı, 2019, ss. 368-369). Bu tür araştırmalar, genellikle sayısal verilere dayalı analizlerden ziyade metinler, gözlemler ve anlatılar üzerinden anlam çıkarmayı hedefler. Nitel araştırma, insan etkileşimini ve anlam üretimini doğrudan kavramayı amaçlar ve genellikle küçük, özgül örneklemeler üzerinden yoğunlaşır (Creswell, 2023, ss. 43-47). Bu çalışma, literatür taraması yöntemiyle hazırlanmış nitel bir çalışma olup, konuya ilişkin kitaplar ve diğer kaynaklar üzerinden yapılan derinlemesine okuma ve analizlere dayanır. Mevcut literatür, güvenilir kaynaklardan elde edilen verilerle taranmış ve sistematik bir biçimde analiz edilmiştir. Araştırma sürecinin temel aşamaları, akademik çalışmalara yönelik detaylı okumalar ve incelemeler, toplanan bilgilerin ana tema ve alt başlıklara göre sınıflandırılması ve bu veriler üzerinde dengeli bir değerlendirme yapılmasından oluşmuştur.

2.1. Araştırma Etiği

Ahmed Yüksel Özemre'nin İlmî Mirası Üzerine Düşünceler adlı bu araştırma, konuyla ilgili ana kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra, ilgili asli literatürler okunmuş ve konuyla ilgili diğer önemli kaynaklar da göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmada kullanılan alıntılar ve yapılan atıflar, bilimsel araştırma standartlarına ve akademik etik kurallarına uygun olarak yapılmıştır.

3. Bulgular

Evren yani *Kosmos* bir *logos* ile yani bir düzen ile kendini bize gösterir. Evren bir varolanlar bütünlüğüdür ve her bir varolanın bir oluş süreci vardır. Bu oluş sürecini pozitif bilimler gözlemler, araştırır. Evrende hiçbir varolan bir *logostan* yani bir akıldan, bir yasadan bize söylediği bir kelimadan noksan değildir. Yarasanın da bir *logosu* vardır, bir su damlasının da. Oluş sürecini tamamlamış tüm varlıklar dairesel hareket ederler. Mesela bir atomdaki elektronlar, çekirdekten belirli bir uzaklıkta ve kararlı bir şekilde hareket ederler. Her kararlı hâlin sabit bir enerjisi olmakla birlikte, elektronlar herhangi bir enerji seviyesinde dairesel bir yörüngede hareket eder. Atom zerreciklerinden fezadaki

gezegenlere kadar, oluş sürecini tamamlamış bütün varlıkların dairesel hareketi ilahî bir kemâlâtı simgeler (Bıçak, 2012, ss. 66-88). Bu sebeple, daire ve dairesel hareket (semâzenlerin, sufilerin de dairesel hareketleri bu yüzdendir) Tanrısal olarak görülür. Yine bu sebeple dairenin geometrik yapısından ötürü ortaya çıkan *Pi Sayısı* kimi mistik geleneklere göre gizemlidir ve evrene dair tüm bilgileri içerir.

Özemre'nin, ilmin mahiyetini anlamaya dair bu merakı henüz küçük yaşlardayken başlamıştır. 7 yaşındayken okuduğu Thomas Alva Edison'un (1847-1931) hayatı, merak duygusunu yatıştırabilmesi için ona büyük bir cesaret vermiştir. Edison'a dair ne varsa okumaya başlamıştır, hatta hakkında çekilmiş filmlere kadar izlemiştir. Özemre'nin dünyaya gelişinden 4 yıl evvel vefat eden büyük mucit Edison'un icatlarının temelinde yer alan ilimler, Özemre'nin zihnini tarifsiz bir şekilde cezbetmiştir. Bu sebeple Özemre, hayatını değiştiren üç kitaptan ilki olarak *Edison'un Hayatı* adlı kitaptan bahsetmektedir. Onun, henüz çocukken zihnî dünyasına şekil verecek diğer kitap ise 8 yaşındayken okuduğu Ord. Prof. Faik Sabri Duran'ın *Coğrafyada İlk Adım* isimli kitabıdır. Bu kitap, Özemre'nin gökyüzüne karşı merakını artırmış, yıllarca yıldız burçlarını ve çıplak gözle görülebilen gezegenleri teşhis ve tetkik etmesine, kayan meteroitleri gözlemleyebilmek için fezanın sırlarına dalmasına sebep olmuştur. Özemre'nin ilmî merakını cezbeden üçüncü kitap ise Mehmet Zekeriyâ ve eşi Sabiha Sertel'in (Atay, 2021) sahibi oldukları Tan Neşriyat tarafından basılan 1440 sayfalık *Yeni Çocuk Ansiklopedisi*'dir. Aynı neşriyat, 1932-36 yılları arasında Türkiye'nin ilk ansiklopedisi olan 10 ciltlik *Hayat Ansiklopedisi*'ni de neşretmiştir. Özemre bu ciltleri de ilkokul 4. sınıftan itibaren tek tek alıp, büyük bir merakla okumaya koyulacaktır. *Hayat Ansiklopedisi* ufkunu iyice açacaktır. Özemre'nin bu ansiklopediler vesilesiyle dünyada o güne kadar ortaya çıkmış bilgileri edinmiş olması, zihnî dünyasının gelişimi için çok faydalı olmuştur. *Türk Ansiklopedisi*, *Meşhur Adamlar-Hayatları / Eserleri*, *Türk Meşhurları*, Reşat Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*, İskit Yayınevi'nin *Aylık Ansiklopedisi*, Ebüzziyâ Matbaası tarafından basılan *Fen ve San'at Ansiklopedisi*, Ahmed Hâlit Yaşaroğlu Kitabevi tarafından neşredilmiş olan *Okul ve Aile Ansiklopedisi* ilkokul son sınıfa kadar okuduğu ansiklopedilerdi. Bu okumalarını teşvik eden başta ailesi ve sonra da ilkokul hocası Vasfi Bey idi. Ayrıca ona matematiği sevdiren kişiye ilkokul müdürü Rasim Bilir Bey oldu. Matematiğin çok önemli bir araç olduğuna ve matematiksiz ilimlerin mahiyetinin anlaşılamayacağına o zamanlar kanaat getirmiştir. Dolayısıyla, Özemre'nin ilkokulu bitirdiğinde yani henüz çocuk yaştayken yaklaşık 200 kitaptan oluşan bir kütüphanesi mevcuttur. Bu kütüphanede söz konusu eserlerin dışında, o zamanların Türkiye'sinde birçok yayınevi tarafından yayınlanmış olan çocuk romanları, 13 ciltlik *Yavrutürk*, 3 ciltlik *Yavrutürk Özel Sayısı*, 10 ciltlik *Çocuk Haftası Serisi*, 12 ciltlik *Binbir Roman serisi*, Niyazi Ahmed Banoğlu'nun kaleminden 2 ciltlik *Türk Kahramanları serisi*, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çocuklar için yayınladığı kitap koleksiyonları, Abdullah Kozanoğlu'nun yayınladığı tarihi romanlar, Jules Verne'in yaklaşık 30 romanı mevcuttu. Tüm bu eserler, Özemre'nin coğrafyaya, tarihe, ilimlere, bilimlere ve teknolojiye dair merakını artırmış ve ufkunu genişletmiştir. Kendi deyimiyle, okuduğu tüm kitaplardaki bilgiler ona; "Her şeyin, doğal bir biçimde, keşfedilmesi gereken bir sebebinin bulunduğunu," (Özemre, 2007, s. 72) telkin etmekteydi. Kendisi bunu, "bu âlemi anlasınlar!" diye, Allah'ın insanlara sunduğu bir teklif olarak görmekteydi. Bu süreç böylece, Özemre'nin her bir olay karşısında, bu olayı doğurması gereken "sebepler zinciri"ni tahayyül etmesine ve bunların arasında hangisinin gerçeği yansıttığını keşfetmeye çalışmasına vesile olmuştur. Bu durum onun, insan ilişkilerinde insanları hemen suçlamaya müsait bir eğilimden uzak tutan temkinli bir tutuma ve aynı zamanda da ilmi düşünme hasletlerinin temelini teşkil eden bir hayat tarzına sahip olmasını sağlamıştır (Özemre, 2004a, ss. 9-14). Böylece, metafizik-fizik ve âlem-evren arasındaki bağların mahiyetlerini anlama serüveni iyice zenginleşmeye başlamıştır.

1948 yılında, Özemre, Galatasaray Lisesi'nin 6. sınıftayken, lisenin 12. sınıfında okutulan Astronomi ders kitabı *La Cosmographe* (Kozmografya) adlı eseri hatmeder. Aynı yıl, Fransa'da yayınlanmış olan *Astronomie – Les Astres, L'Univers* (Astronomi – Yıldızlar, Kâinat) isimli eser başucu

kitabı olur. Böylece, çocukken hayran kaldığı Edison gibi mücid olmaktan vazgeçip, “astronom” olmayı tahayyül etmeye başlamıştır. Ancak bu tahayyül çok uzun sürmemiştir. Galatasaray Lisesi’nin 7. sınıfındayken, aynı liseye gitmiş olan ağabeyinin 9.-12. sınıflarda okutulmuş olan fizik derslerinin kitaplarını okuyunca esas kanaati oluşur ve fizik ilmini, doğayı anlamak için fizikçi olmaya karar verir. Bu sebeple, her ay *Science Et Vie* (İlim ve Hayat) adlı Fransızca dergiyi takip etmeye başlar. Esas dönüm noktası lisenin 8. sınıfıdır. Normalde sadece lise son sınıf öğrencilerinin etütlerde girmesine izin verilen kütüphanenin müdavimi olmaya başlamıştır. Kütüphanede geçirdiği bir yıl boyunca; 31 ciltlik *La Grande Encyclopedie*, 6 ciltlik *Larousse du XXeme Siecle*, 2 ciltlik *Grand Memento Encyclopedique Larousse*, Marcel Boll’un *La Science* ve 2 ciltlik *Ses Progres Et Ses Applications* gibi eserlerden fizik, mekanik ve astronomiyle ilgili tüm bölümleri okumuştur. Bunun yanı sıra Özemre aynı yıl, ilmi serüveninde hayatı boyunca en çok etkilenmiş olduğu ilim adamı Albert Einstein’ın teorileriyle tanışmıştır. Onun hayatı ve teorileriyle ilgili okuduğu kitaplar, Edison hakkında daha evvelden okumuş olduğu eserden çok daha derinden etkilemiş ve o andan itibaren de kendi deyimiyle “teorik fizikçi” olmaya ahdetmiştir (Özemre, 2004a, ss. 14-15). Fiziği daha iyi anlayabilmek için çok önemli bir araç olan yüksek bir matematik bilgisine ihtiyaç duyduğundan, *Le Calcul Differentiel et Integral Facile et Atrayant* (Kolay ve Çekici Diferansiyel ve İntegral Hesap), *Elemenst du Calcul Differentiel et du Calcul Integral* (Diferansiyel ve İntegral Hesap) başlıklı kitapları ikişer kez okuyarak cebire dair temel meseleleri anlamaya başlamıştır. Tüm bunların yanı sıra Einstein’ın Rölâtivite Teorileri ile ilgili ne kadar yayın varsa hepsini okumuştur. Evrenin koordinatlarından olan zamanı tetkik eden fiziği anlamaya başladıktan sonra, diğer koordinatı mekânı tetkik eden geometriye merak sarmıştır. Bu çerçevede analitik geometri okumalarına başlamıştır. Bu vesileyle, henüz genç iken pozitif âlemin yani evrenin temel koordinatlarına dair nazarî okumalar yaparak bilgi çerçevesini muazzam derecede olgunlaştırmıştır. Lise sonrası üniversite tahsilini yurtdışında sürdürmek istese de bazı aksaklıklar ve talihsizlikler sebebiyle bu hayalini gerçekleştirememiştir. Özemre bu sebeple ülkede kalıp ve teorik fizik alanında sebât edip İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi’nde Matematik-Fizik bölümünü 2,5 yılda tamamlamıştır. Erken bitirdiği için, 4. sınıfta diplomasının verileceği söylenince, boş vaktini değerlendirmek isteyecektir. Henüz lisans diplomasını teslim almadan, bir devlet bursu fırsatını değerlendirerek, Fransa Nükleer Bilimler ve Teknoloji Millî Enstitüsü’nde (INSTN), bir lisansüstü programı olan Atom Mühendisliği bölümünü okumuştur. Böylece 1958 yılında Fransa’dan yurda döndüğünde Türkiye’nin ilk Atom Mühendisi olarak anılmaya başlamıştır. Bu sebeple, ülkemizde ilginç bir şekilde henüz lisans diploması teslim edilmeden, bir lisansüstü programdan mezun olan ilk kişidir. 1 Kasım 1958 tarihinde İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Teorik Fizik Kürsüsü’nde asistan olarak başladığı akademik hayatını kendi isteğiyle 3 Mart 1984 tarihinde emekli olana kadar sürdürmüştür (Özemre, 2004a, ss. 15-19).

Özemre’nin ilmi serüveninde dikkat çeken en önemli husus, kendisinin Osmanlı ilim ve hayat geleneği himayesinde büyümüş olmasına rağmen, ilmi merakını Thomas Edison ve Albert Einstein’ın tetiklemiş olmasıdır. Üsküdar’da dünyaya gözlerini açtığı konakta ve yine Üsküdar’daki mutasavvıf çevrede yetişmiş olması, ona ahlâkî bir düzen ve terbiye bahşetmiş olmasına rağmen, ilk etkilendiği ve merakını tarifsiz derecede kendi deyimiyle “tahrik eden” ilim adamlarının Batılı ilim adamları olması dikkat çekicidir. 1982 yılında yayınlamış olduğu Teorik Fizik Dersleri Külliyyatı’nın 7. Cildini “Gravitasyonun Rölâtivist Teorileri”ne ayırmıştır. Bu kitabın girişine, güneş, ay ve yıldızlarla ilgili olarak Enbiyâ Sûresi’nin 33. âyetini ve Rahmân Sûresi’nin 5. âyetini kaydetmiştir. Ayrıca kitabın girişindeki ilk bölüm olan Klâsik Gravitasyon Teorisi’nin Temelleri’ne, Semerkandlı Türk Astronomu Sultan Uluğ Bey’in teorilerinin Batıya nasıl intikal ettiğini anlatarak başlamıştır (Özemre, 1982, s. 10). Bu durum, Özemre’nin ilmi serüveninin ilerleyen yıllarında pozitif alandaki bilimsel tüm meseleleri çözümledikçe, din ile bilim arasında bir çelişkinin değil, tersine bir birliğin olduğunu keşfettiğini ve

ayrıca kendi felsefe-bilim geleneğimizin derin hatlarıyla batıdaki bilimsel gelişmeler arasındaki bağı keşfetmekle kalmayıp muntazam bir şekilde zihninde inşa etmiş olduğunu delillendirmektedir.

Özemre, bütün zihni inşa sürecinde her zaman bir dengeyi gözetmiş, Kur'ân ve Sahih Sünnet'e sıkı sıkıya bağlı, hiçbir aşırılığa kaçmayan, olabildiğince objektif kalmayı fazilet addeden bir İslâmî eğitim sistemi içinde yetişmiş, ömrünün elli yılını pozitif ilimlerde talebeler yetiştirmeye adanmış, Türkiye'nin ilk ve son Teorik Fizik Kürsüsü'nün yaklaşık on bir yıl Kürsü Profesörü olmuş, Türkiye'nin ilk atom mühendisi pâyesini kazanmış, bütün ömrü boyunca da İslâm ile ilmin kesinlikle çelişik olmadığını tahkik ve tesbit etmiş, bu sayede de "vahye göre akıl" merkezli bir zihin inşa etmiştir (Özemre, 2015, s. 11). Kaygısı kesinlikle, kutsal kitabı bilim aracılığıyla delillendirmek veya ispata çalışmak değildir. Böyle bir çaba elbette büyük sorunlar doğurur. Nitekim ispatlanmış bir şey ile inanç oluşturulmaz. Bir şeylerin ispatlanmaya çalışıldığı bir alanda inancın bir rolü olamaz. Örneğin, Kur'ân-ı Kerim'i bir fizik kitabıymış gibi algılatmaya çalışmak, bilimsel verilerin değişebilir özelliğinden ötürü, bir ahlâk kitabını bir bilim kitabı derekesine indirir (Özemre, 2000, ss. 207-217). Bu sebeple Özemre, bilimsel ispat ile metafiziksel delillendirme arasındaki farkı her daim göz önünde bulundurmuş ve bu hususa çok dikkat etmiştir. O, fizikte ve diğer müsbet ilimlerde ufku sağlam temellerle genişlettikçe, fizik ile metafizik ve metafizik ile fizik arasında dengeli bir ilim inşa etmeye çalışmıştır. Hayrülhaleflerinden Merhum Hocamız Ş. Teoman Duralı'nın metaforik deyişiyle "Camide şeriatçı, laboratuvarında pozitivist" idi. Bu aynı zamanda 19. Yüzyılda Felsefe-Bilim geleneğinin yerleşmesine ramak kala kopan denge bağı idi. İşte Özemre, hem dünyaya gözlerini açtığı ortam, hem aldığı terbiye ve pozitif alanlardaki eğitimi sayesinde, ramak kalan ama gerçekleştirilemeyen bu oluşumu tekrardan oluşturma çabasını gütmekteydi. Bu sebeple, Vahy'in ve Akıl'ın mahiyetleri ve ayrıca Vahiy-Akıl ilişkisi üzerinde çok durmuştur. Özemre'ye göre, Yahudilik ya da Hıristiyanlık'taki Vahiy-Akıl ilişkisinden öte Kur'ân'daki Vahiy-Akıl ilişkisinin tutarlı ve sağlam bir şekilde teşhis ve tespiti, yalnızca İslâm Âlemi için değil, tüm insanlığın geleceği için hayatî önem taşımaktadır (Özemre, 2015, s. 109). İnsanlığın geleceğini kendine dert edinerek, Rabb'den iletilen diskursif yani tartışılabilir ve bilimsel akla dayalı olmayan bilginin mahiyetini anlamaya çalışmıştır. Özemre, bir bilgi iletme tarzı olan Vahy'in epistemolojisini ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Vahiy beşere iletilen bilginin kaynağı değil, aracıdır. Kaynağıysa, *alîm ismini Zât'ına lâıyk görmüş olan Cenâb-ı Rabbü'l-Âlemîn*'dir (Özemre, 2015, s. 110). Allah, göklere, arza, meleklerle, peygamberlere, Hazret-i İsâ'nın havarilerine, Hazret-i Mûsâ'nın annesine ve hatta bal arısına da vahyetmiştir. Vahiy aracılığıyla ulaşan bilgiye iman etmek Müslümana farz olmakla birlikte Hz. İsâ'ya gelen vahyi Yahudiler, Hz. Peygamber'e gelen vahyiye Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müşrikler kabul etmemiştir. Kendisine apaçık vahiy geldiği hâlde, buna icâbet etmeyen tek fert İblis olmuştur. Bal arısının ya da göklerin Rabb'in vahyine icâbet etmediği görülmemiştir. Bal arısının icâbet ettiği vahyin bilgisine, pozitif bilimlerden biyoloji ve onun alt dalı olan zooloji ulaşmaya çalışır. Göklerin icâbet ettiği vahyin bilgisine, astronomi ve fizik ulaşmaya çalışır. Ancak pozitif bilimler, bu bilginin metafizik tarafıyla ilgilenmez ya da başka deyişle, yöntemi gereği ilgilenemez. Arkasında bir vahyin olup olmadığıyla da ilgilenmez. Kabul ya da reddeder demiyoruz, ilgilenmez diyoruz. Tecrübe edilebilir, deneye tâbi tutulabilir, ispatlanabilir alanda, isâbetle kullanılan akıl somut bir neticeye ulaşır. Evreni bu şekilde kavramaya, evrenin içerdiği bilgileri bu şekilde çözmeye çalışırız. İspat edilebilir ya da tecrübenin konusu olmayan; deneye tabi tutulamayan alan Kosmos'un, fizikî alanın ya da evrenin dışındaki metafizik yani doğaüstü alandır.

“Ölçüme tâbi tutulamayan ya da kendisi değilse bile etkileri de ölçülüp gözlenemeyen, pozitif ilimlerce bilinen olaylara ircâ edilemeyen (indirgenemeyen) ya da bunlarla ilgisi kurulamayan (ayrıca, yanlışlanabilirlik kriterine uymayan) bilgi ve olgular pozitif ilimlerin kapsamı dışında kalır. Bunlara pozitif-ilim-dışı veyâ (Eski Grekçe'de tabiat karşılığı füzis kelimesinden mülhem olarak) fizikdışı, fizik-ötesi yâni metafizik bilgiler ya da olgular denir. İşte pozitif ilimlerin sınırları bu kapsamda belli olmaktadır. Pozitif ilimlerin, kendi

alanları dışında kalan ve erişemedikleri olgu ve bilgiler için kendi çerçeveleri içinde söyleyebilecekleri bir şeyleri yoktur. Eğer bir kimse bunun aksini iddia eder de meselâ Rûh'un var ya da yok olduğunu pozitif ilimlerin çerçevesi içinde tartışmağa kalkışır ve hattâ tartışma hakkının olduğunu iddia ederse, ya pozitif ilim ile metafiziği bir kavram kargaşası sefâleti içinde birbirine karıştırıyor ya da pozitif-ilimsi bir görünüm altında safсата ya da sübjektif bir spekülasyon yapıyor demektir” (Özemre, 2002a, s. 145).

Doğa evrenin bizlere görünen suretidir. Pozitif ilimler, bu görünen suretin -metaforik deyişle-organlarını incelemeye çalışır. Ancak bir Müslüman, Rabb'in adıyla doğayı yani görünen sureti okumaya çalışır. Rabb'in adıyla doğayı okumaya başladığında, doğa tabiata dönüşür. Tabiat da Allah'ın mührünü bastığı doğa demektir. Ancak bu yine bilimin konusu değildir. Bilim Tanrı'nın bastığı mühürle ilgilenmez, “mühre inanmaz” ya da “mührü kabul etmez” demiyoruz; böyle bir “mühür” deneyin, tecrübenin, ispatın konusu olamadığından yöntem olarak ilgilenmesi mümkün değildir. Şu hâlde, bilim doğayla ilgilenir, tabiatla değil. Dolayısıyla, Doğa Bilimleri'nin kendine has yöntemleri vardır. İşte ilim adamı kendi dış âleminde bağımsız olarak var olan bu dış âlemi ancak keşfetmeye çalışır. Nitekim,

“İlmin ana gâyesi cemiyetin ve devletin refâhı, istikrârı ve bekâsı değildir. İlmin ana gâyesi ilmî gerçekleri keşfetmekten ibârettir. Bunun kendine has ve çok uzun bir tahsil ve deneyim döneminden sonra öğrenilebilen, bir yolu-yordamı, bir metodolojisi, bir mantığı, bir diyalektiği, bir epistemolojisi ve bir de ahlâkı vardır. İlim adamları arasında ilmî gerçekleri keşf ve tesbit etmenin yol-yordamına, metodolojisine, mantığına, kendine özgü diyalektiğine, epistemolojisine ve ahlâkına hâkim olanların bu gerçekleri keşf ve tesbit edebilme imkân ve şansları daha fazladır” (Özemre, 2003a, s. 154).

Nasıl ki vahiy, ilâhî kökenli bir bilgi iletim tarzı ve araç ise, akıl da beşerî kökenli bir bilgi edinme aracıdır. Aklın dirayetli ve isâbetli kullanımıyla bir şeylerin keşfine ulaşılır. Ancak vahiy ile aklın mahiyetleri, tezâhürleri, ilettikleri bilgilerin kökenleri birbirinden çok farklıdır. Nitekim Özemre'ye göre İslâm Âlemi'nde zuhur etmiş olan itikadî inhirafların ve sapkınlıkların azımsanmayacak bir bölümü; vahiy ile akıl arasındaki farkın gözetilememesinden ya da aklın bir rüchâniyete sahip olduğunun zannedilmesinden kaynaklanmıştır (Özemre, 2015, s. 113).

Özemre, vahiy ile akıl arasındaki bu farkları derinlemesine tetkik ve teşhis etmiştir. Aklın şeytanî tarafını yani insanı hatalara ve felakete sürükleyen yanını değil; rahmânî yani hakikati keşfetmesine sevkeden tarafıyla ilgilenmiştir. Dolayısıyla, aklın her şeyden üstün tutulmasına sebep olan sorunların ontolojisini de incelemiştir. Rabbânî bir bilgi iletim tarzı olan vahye iman etmiş, beşerî bir bilgi edinme aracı olan aklın dirayetli ve isâbetli kullanılmasının farz olduğunun bilinciyle, ilmin mahiyetini anlamaya, kavramaya çalışmıştır.

Nasıl ki metafizik âlemin mahiyetini keşfetmek için vahiy bir araç ise, fizikî âlemin mahiyetini keşfetmek için de matematik bir araçtır. Matematik olmadan yani böyle bir dili bilmeden, fiziği yani doğayı anlayabilmek mümkün değildir. Ancak sadece matematikle de doğayı anlayabilmek mümkün olamamaktadır. Özemre, “Fiziksel Âlemin Realitesi Matematiğin Filtresinden Geçirilerek Nasıl Kavranır?” başlıklı makalesinde bu durumu şu benzetmeyle anlatır:

“Aslında matematik, diğer bütün diller gibi, bilgi (enformasyon) ve veri (data) iletişimi için kullanılan bir dildir; ama olağanüstü zengin bir dildir. Fiziksel âlemi matematik aracılığıyla tasvir etmek, anlatmak, ifâde etmek ise tıpkı 29 harflik lâtîn alfabesiyle ifâde edilip yazılabilen Türkçe'nin 40.000 monogramlık çin alfabesine transkripsiyonunu yapmak gibidir. Eğer bu işlemi yaparsak, böyle bir transkripsiyonun ortaya çıkaracağı muhtemel ses, anlam ve kavram kaymalarını Türkçe'ye has kusurlarmış gibi algılamamak

ve bu kusurları transkripsiyonun sebep olduğu deformasyonlar olarak teşhis ve idrâk etmek gerekir” (Özemre, 2003a, ss. 288-289).

Özemre'nin, zâhirin mahiyetini kavrayabilmek için, henüz küçük yaşta teorik fizik ve matematik gibi alanlara ilgi duyması boşuna değildir. Akl-ı Meâş denilen sınırlı alanda uğraştığı ilimlerin deontolojisine yani meslek ahlâkına azamî derecede önem göstermiştir. Aynı şekilde, eşyanın ve eşyadan esinlenerek oluşturulmuş olan tasarımların zahirî realitesinin ardında bulunan bâtinî hakikati vasıtasız bir şekilde fehm ve idrâk etmeyi mümkün kılan ikinci ve üstün bir aklın yani akl-ı meâd'ın da onda teessüs etmiş olması, Özemre'yi nev-i şahsına münhasır kılmaktadır. *“Zâhir ve Bâtin birbirlerine asla karışmayan iki denizdir. Bunları kuşatan ise Zâhir'e Akl-ı Meâş, Bâtin'a da Akl-ı Meâd ile nüfuz ve hükmeden, âb-ı Hayat'ın menbainâ ulaşmış olan İnsan-ı Kâmil'dir” (Özemre, 2015, s. 461).*

Özemre'nin akl-ı meâş hâlindeyken, yani çocukluğunda ve erken gençlik döneminde, pozitif ilimler dâhilinde özellikle de fizik ve matematik alanındaki bütün literatürü hatmetmiş olması ilerisi için yani akl-ı meâd dönemi ve kemâlâtı için muazzam bir köprü görevi görmüştür. Özemre'nin evvela Edison'dan sonrasında da Einstein'dan çok etkilenmiş olması da boşuna değildir. Allah'ın, varlık için en sırlı vahiylerinden olan zaman mefhumunun mahiyetini Einstein pozitif yani sınırlı alanda anlamaya çalışmış olan nadide bir bilim adamıdır. Pozitif bilim gerçek olanla uğraşır. Zaman mefhumu mevzubahis ise “gerçek” evrendeki tüm mefhumlar arasında en zor hâliyle zamanda kendini gösterir. Zamanın üç hâli vardır; geçmiş, şimdi ve gelecek. Geçmiş artık gerçek değildir. Gelecek ise henüz gerçek değildir. Zamanın tek gerçek noktası “şimdi”de gizlidir. Şimdinin “atom”u ya da en küçük yapı birimi, hücreyişse “an”dır. Yani zaman mefhumunda tek gerçek “an”da gizlidir. Bu “an” ise infitisimal yani sonsuz derecede kısadır (Kleinknecht, 2007, ss. 17-30). Yani zamanın gerçekliğine ulaşabilmek, pozitif anlamda mümkün değildir. Bu imkânsızı, beşerî bir araç olan akılla, hem de dirayetli, sistematik ve isâbetli bir şekilde başarmaya çalışmış kişi Einstein'dır. Özemre'nin, Einstein'dan ve onun özellikle de rölative teoriden derinlemesine etkilenmesinin sebebiyse budur. Özemre, kendi ilmî serüveninde evvela bu gerçeklikle karşılaşmış, bu gerçekliğin mahiyetini hazmetmiş sonrasında da bu gerçekliğe sınırlı alandaki sınırlı bir akılla ulaşamayacağını anlamıştır. İnfitisimal derecede kısa olan zamanın tek gerçek noktası “an”daki gerçekliğin sırrına ancak ve ancak nefis terbiyesiyle ulaşabileceği hakikatini keşfetmiştir. “An”ın gerçekliğine pozitif yoldan ulaşma çabası olan *Rölativite Teorisi'*nin, tasavvuftaki karşılığı *Fenâfillâh'*tir. Nitekim Özemre, Ledün İlmi'ne yönelmiş ve bazı müridlerin gözetim ve denetimi altında, bazı riyâzet ve mücâhedelerle nefsin terbiye etme yolunu seçmiştir. Bu terbiye ve tezkiye sonucundaysa “fenâ-bekâ” noktasına ulaşmış, kendisi de bir mürid olmuştur.

“Beşeri insan kılıp Akl-ı Meâd ile donatacak strateji, aslında, Tarikat müessesesinin dayandığı stratejidir. Beşer ancak gerçek bir Mürid-i Kâmil'in idâresi ve eğitimi altında önce nefsinin karşı ve sonra da cehâlete karşı açacağı cihâdlar süresince, tıpkı emeklemekten yürümeye geçen bir sübyân gibi, yavaş yavaş Akl-ı Meâd ile ünsiyet kesbetmeğe başlar. Akl-ı Meâd ona Ledün İlmi'nin de kapılarını açar. Bu ilim gündelik aklımızın yani (zahirî âleme mahsus olan, ancak onu ve ondan esinlenen sınırlı şeyleri kavrayabilen ve bunlar hakkında çelişkisiz ve bunların gerçeğine uyan hükümler verebilen) Akl-ı Meâş'ın kavrayabileceği bir ilim değildir” (Özemre, 2015, s. 460).

Özemre, Einstein'ın teorileriyle karşılaştıktan sonra; düşünme, tabiatı inceleme, akli en isâbetli bir biçimde kullanma ve olayların sebeplerini kavrama noktasında epey ilerleme kaydetmiştir. Varlığının sürüldüğü zaman boyutunu aşmak için ona bir nirengi noktası olmuştur. Özemre, kendi serüveninde; vahiy ile akıl, fizik laboratuvarlarıyla *Attar Dükkânı*, *Einstein* ile *Eşref Ede* arasında muazzam bir denge, bir terkip, bir muvâzene kurmuştur. Minicik bir kâinat olan atomun mühendisi, büyük bir kâinatın peşinde keşfe çıkmıştır.

“Metafizik, felsefenin çok önemli kollarından biridir ama pozitif ilim değildir. Metafiziğin ayrı bir realitesi, ayrı bir değeri, ayrı bir etkinliği, ayrı bir vizyonu vardır. Bir kimse metafiziğin çerçevesi içinde kalarak pozitif ilimlerin mâhiyetiyle ilgili olay ve olguları pekâlâ tartışabilir; bunun otantik bir anlamı ve değeri vardır. Ama bu durumda aslâ pozitif ilim yapıyor olmaz! Fakat eğer bir kimse pozitif ilimlerin kıstaslarına dayanarak metafiziğin mâhiyeti ile ilgili olay ve olguları tartışmağa kalkırsa artık pozitif ilim değil yalnızca pozitif ilim görüntüsü altında metafizik ve hem de semeresiz bir spekülasyon ve hattâ safsata yapıyor demektir” (Özemre, 2002a, ss. 145-146).

Özemre, hem pozitif bilim hem de metafiziksel alanlardaki çalışmalarında çok ciddi bir ilmî ahlâk âbidesidir. Pozitif bilim ahlâkının olmazsa olmazı “objektiflik” hususuna her zaman sıkı sıkıya riayet etmiş olmakla birlikte, tasavvuf yoluyla keşfe çıktığı metafiziğin mahiyetini anlama hususunda da aynı ilim ahlâkı ciddiyetini korumuştur. Pozitif alanla, pozitif olmayan alan arasındaki çizginin fevkinde olmuş, hiçbir zaman safsata veya spekülasyona bulaşmamıştır. Atom zerresindeki dairesel döngülerden, gezegenlerin dairesel döngülerinin yasalarına kadar merakla eğilmiş, isâbetli ve dirayetli bir akılla sırrına ulaşmaya çalışmış, keşfettikleriniyse, kendi mahreminde Rabbinin adıyla tekrar tekrar ‘Oku’muştur. Kâinattaki kemâlâtı keşfetmiş ve bu kemâlâtı kendine misal kabul ederek, elinden geldiğince dosdoğru bir yol yürümeye gayret etmiştir. Özemre’nin “hayrülhalefim” dediği Türk filozof Ş. Teoman Duralı, hocası Özemre hakkında şunları söylemektedir:

“Bilgi, karşılaşılan varolanın sathında şöyle üstünkörü gezinmeyken, ilim, onun ardındaki varlık hakikatine duhuldür. Varlığı keşfetmek, haddizatında manasını salt düşüncede yakalamak, yani fehmetmektir. Bunu bizlere öğreten, zamanların ötesinden seslenen Eflâtun ile İbn Arabî’dir. Âlem, mutlak mana birliği bütünlüğüdür. Dış kabuğunu, akli başında herkesin anlamasına açık, anlam dünyası teşkil eder. Sorun, anlamı taşıyana, demek ki manaya nüfuz etmek. Mahsul, ilim olup müellifi âlimdir. Pek az insana nasiptir. İnsanla ilgili her alan ile konuda olduğu üzere, ilmin de vazgeçilmez şartı, ahlâktır. Bunun açılımıysa, ödev, sabât ile sadâkattır. Bu bildirdiğimizin timsalini Kitabımukaddes ile Kurân’da Hz Yusuf meselinde görebiliriz. Ahmed Yüksel Özemre, iffeti ve ahlâkıyla Hz Yusuf’un vârisidir. Dürüstlüğü, ilgilendiklerinin ve bilirkişiliğinin kuşattığı teknil sahalarına şâmindir. Aklın buyurduğu nizâm, intizâm ve tertip duyusu, onda aşırı titizlik raddesine varmıştır. O tavra akıl erdiremeyip ayak uyduramayanların, bu yüzden, hüşmine uğramıştır. Talip olmaz; fakat bir kere göreve çağırılmağa görsün, bunu tüm zahmeti ve sorumluluğuyla üstlenmekten nebze kaçınmazdı. Onun bu huyu, başına tarifsiz sıkıntılar ile sorunlar açmıştır. İyi niyet ve ödev bilinciyle üstlendiği kamu görevlerinden hayâl kırıklığı ve hüsrana ayrılmıştır” (Duralı, 2011, ss. 267-268).

Özemre, hem evrenin hem de âlemin ve kâinatın, hem vahyin hem de aklın, hem doğanın hem de tabiatın, hem beşerin hem de insanın sırrına ermeye çalışmış, bu sırlı ve çetrefilli yolun türlü çilesine katlanarak, bütün olayların ve eşyaların zâhirini delip geçerek, bătınına erişmiş, vasıtasız bir biçimde hakikatlerini kavramış ve bu hakikatlere göre yaşamış, eylemiş, davranmış bir insan-ı kâmindir. Mikro ve makro kosmosu / kâinatı kendisinde barındırmakla kalmamış, *Einstein*’ın akılla varmaya çalıştığı “an”daki gerçekliğin hakikatine ve sonsuzluğa, âb-ı hayatın menbâına ulaşarak erişmiştir. Bu sebeple Özemre, Fen Fakültesi’ndeki odasının duvarında resmi asılı olan *Einstein*’ın yansıttığı suretin çok ötesinde bir yerde, kâinatı fizik-metafizik dairede ve küllî bir şekilde seyre dalmıştır (Özemre, 2005b, ss. 113-125).

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Ahmed Yüksel Özemre (1935 – 2008), Türk fizikçi, mütefekkir ve mutasavvıftır. Türkiye'nin önemli âlimlerindedir. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Bölümü'nden mezun olduktan sonra, akademik kariyerini fizik alanında sürdürmüştür. Özellikle atom fiziği, teorik fizik ve matematik üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Özemre, aynı zamanda Türk düşünce dünyasına önemli katkılarda bulunmuş bir mütefekkidir. Özemre, fiziksel teorilerin derinliğine inen bir bilim insanı olmasının yanı sıra, entelektüel birikimi ve ahlâkî değerleriyle de tanınır. O, doğayı sadece pozitif tecrübelerle değil, aynı zamanda ilmî ve metafizik deneyimlerle de idrak etmeye çalışmıştır. Ayrıca, onun hayatındaki en belirgin özelliklerden biri, ilimi ve bilimi yalnızca akademik bir uğraş olarak değil, aynı zamanda insanlığı, varlık âlemini ve ahlâkı anlayabilmek için bir araç olarak görmesidir. Hem bilimsel çalışmalarında hem de toplumsal hayatta dürüstlük, sadakat ve etik ilkelerine sıkı sıkıya bağlıdır (Özemre, 1995, ss. 13-18).

Özemre'nin yazıları ve konuşmaları, genellikle bilimsel kavramları günlük yaşamla ilişkilendirerek, insanın varoluşunu, toplumsal sorumluluklarını ve manevi değerlerini sorgulamaya teşvik etmiştir. Fizik biliminin matematiksel ve nesnel yönlerini derinlemesine ele alırken, felsefî ve manevi yaklaşımlara da büyük önem vermiştir. Bu çok yönlülüğü, onu sadece bir fizikçi değil, aynı zamanda bir düşünür ve rehber kılmaktadır. Fizik ve metafizik arasında kurduğu dengeli ilim anlayışı aracılığıyla, metafiziği fiziği daha iyi kavrayabilmek için bir araç olarak kullanmıştır (Özemre, 2005, ss. 67-72).

Özemre'nin eserleri, özellikle fizik ve matematikle ilgili kitapları, akademik alanda önemli bir yer tutarken, felsefî ve ahlâkî yazıları da toplumsal düşünceye katkı sağlamıştır. Kendisini sadece bir bilim insanı olarak değil, toplumun eğitimine ve gelişimine katkıda bulunmaya çalışan bir mürebbi olarak da tanımlamıştır. Özemre'nin bilim anlayışı, yalnızca bilimsel bilgiyi elde etme ve kullanma sürecinden ibaret olmayıp, bilimin toplumsal, etik ve felsefî boyutlarını da kapsayan geniş bir perspektife dayanmaktadır. Özemre, bilimi hem bir bilgi üretme aracı hem de insanın varoluşunu ve içinde yaşadığı cemiyeti anlamasına yardımcı olacak bir araç olarak görmüştür. Özemre'ye göre bilim, sadece doğanın yasalarını anlamakla kalmamalı, aynı zamanda insanın ahlâkî değerleriyle uyumlu bir şekilde ilerlemelidir. Bilim insanı, yalnızca bilgi üretmekle sorumlu değil, aynı zamanda ürettiği bilgiyi toplumsal sorumlulukla kullanmakla da yükümlüdür. Bu anlayış, bilim ve ahlâkın iç içe geçmiş olduğunu ve bilimin insanlık için hizmet etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ahlâk, Özemre'ye göre bilimin amacına hizmet eden bir rehber işlevi görmelidir (Başer, 1988, ss. 193-204).

Özemre, bilimin yalnızca deneysel ve matematiksel doğrulara dayanmadığını, aynı zamanda felsefî bir bakış açısına da sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Fizik gibi doğa bilimlerinin, insanın varlıkla ve evrenle olan ilişkisini anlamada bir araç olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, bilimsel bilginin ötesinde, insanın derin anlam arayışına da cevap verecek bir yapıya sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bu anlamda, Özemre düşüncesinde bilim ve felsefe, birbirini tamamlayan iki alan olarak görülmektedir. Bu anlamda Özemre, doğayı yalnızca bir kaynak veya maddî bir olgu olarak değil, insanın varoluşunu anlamasına yardımcı olacak bir bütünün parçası olarak görüyordu. Ona göre, tabiatı ve kâinatı anlamak, insanın kendi varlığını anlamasına da katkıda bulunmaktadır. Bilim, insanın doğayla uyum içinde yaşaması için bir araçtır, ancak bu anlayışın felsefî ve etik sorumluluklarla şekillendirilmesi gereklidir.

Özemre'nin bilim anlayışında doğruluk ve dürüstlük, temel ilkelerdir. Bilimsel bilgiye yaklaşımda şeffaflık, objektiflik ve samimiyet çok önemlidir. Onun için bilimsel başarılar, doğru ve dürüst bir şekilde elde edilmelidir. Özemre, bilim insanının, bilginin sadece teknik yönüne değil, aynı zamanda ahlâkî sorumluluklarına da dikkat etmesi gerektiğini savunmuştur. Özemre ayrıca, bilimin

evrensel doğasının ve bilimsel bilginin toplumlar arasında bir köprü işlevi gördüğünü savunmuştur. Eğitimin ve bilimin toplumun her kesimine ulaşması gerektiğine inanmıştır. Onun için bilimsel düşünce, sadece bir grup elit insanın elinde değil, herkesin erişebileceği bir hazine olmalıdır. Bu, özellikle gençlerin bilimsel ve felsefi düşünmeye yönlendirilmesi gerektiğini vurgulayan bir yaklaşımın temelini oluşturmuştur.

Özemre, bilimsel yöntemin ve eleştirel düşüncenin önemini sıkça vurgulamıştır. Her bilimsel görüşün, sorgulanabilir olması gerektiğini ve bilimin sürekli gelişen bir süreç olduğunu savunmuştur. Onun bilim anlayışı, yalnızca doğa yasalarının keşfiyle sınırlı kalmamış, bilimin insanlık için faydalı ve etik bir biçimde uygulanmasını öngörmüştür. Bilimsel bilgi, onun için sadece bir bilgi kümesi değil, insanın etik sorumluluklarını, toplumsal düzeydeki etkilerini ve evrensel değerleri gözeterek varlıkla uyumlu bir biçimde kullanılması gereken bir araçtır. Özemre bu sebeple, fizik-metafizik ilişkisini felsefi zeminde ele almıştır (Özemre, 2004b, ss. 154-156).

Felsefe, medeniyetin en yüksek noktasına ulaşmış ve toplumsal düzen içinde şekillenmiş insan için bir gereklilik haline gelmiştir. İnsan, felsefe ve bilimle, doğanın kendisine sunduğu sınırlamaları aşarak, toplumsal düzeni yaratma gerekliliği duyar. Başlangıçta doğaya tamamen bağımlı olan insan, zamanla inanç sistemleri ve kültür aracılığıyla toplumlar inşa etmeye başlar. Bu inanç sistemleri, insanın yaşamını yönlendiren ve onun içinde bulunduğu toplumu bir arada tutan kurallar bütünü haline gelir. İnsan, sadece biyolojik değil, aynı zamanda kültürel ve manevi gereksinimlerini karşılayarak toplum içinde bireysel kimliğini bulur. Zamanla, bu kültürel sistemler yazılı hale gelir ve toplumların gelişimiyle birlikte medeniyetler de evrilir. İnsanların yaşadığı yerler, sadece doğrudan yaşanan alanlar değil, aynı zamanda manevi değerlerin, inançların ve kimliğin şekillendiği yurtlardır. Bu bağlamda, insan toplulukları yazı, kanunlar ve ahlaki kurallar aracılığıyla toplumların gelişimini sağlayan düzenler oluştururlar. Bu sistemler zamanla değişen ihtiyaçlara göre evrilir, ancak medeniyetin en üst seviyesi olan açık tartışma ortamı, bu değişimleri sağlamak için gerekli olan eleştirel düşünmeyi teşvik eder. Her toplum, kültür ve felsefe, geçmişin mirasıyla bugününü ve geleceğini şekillendiren bir düşünme sürecine sahiptir. Felsefi düşünme, kültürün gelişimine katkıda bulunarak daha doğru, daha düzenli ve daha tutarlı değerler yaratmaya çalışır. Felsefi düşünce, dogmalara karşı bir duruş sergiler, kültürel yapıları sorgular ve onları daha iyi hale getirmek için sürekli bir iyileştirme çabası güder. Felsefe-bilim bütünlüğü, felsefenin ve bilimin birbirinden ayrılmaz bir şekilde varlığını sürdürdüğü bir alan oluşturur. Bu bağlamda, metafizik de bilimin ve felsefenin anlaşılması için temel bir araştırma alanı olarak geri kazandırılmalıdır (Duralı, 2019, ss. 25-32).

Felsefenin, daha geniş bir perspektifle bakıldığında, zihin faaliyetlerinin en karmaşık ve zor anlaşılabilir alanlarından biri metafiziktir. Aslında metafizik, felsefeye ait bir alan olup, zamanla felsefeden kopmuş ve başka disiplinlere aktarılmış bir düşünsel mirastır. Felsefe ve bilim iki ana kategoride ele alınabilir. Bunlardan biri fizik, diğeri ise metafiziktir. Her ikisi de birbirini gerektirir. Birinden diğeri olmadan bahsetmek mümkün değildir. Fizik, doğadaki gerçekliği inceleyen bir alan iken, metafizik bu gerçekliği aşarak anlamlandırmaya çalışan bir çabadır. Gerçeklikte kalarak anlam arayışına girmek mümkün değildir; anlam arayışı ancak gerçekliğin ötesinde mümkün olur. İnsanlığın temel özelliklerinden biri anlam verme yetisidir ve bu süreç, doğrudan doğruya gerçekliğin ötesinde bir kavrayış gerektirir. Metafizik, gerçekliğin ötesi anlamına gelir ve gerçeklikten çıkıp, daha derin bir anlam boyutuna ulaşmayı amaçlar (Duralı, 2002, s. 8).

Metafizik, bilim değil, bir araştırma çabasıdır; ancak fiziği, yani doğayı anlamlı kılan bir alandır. Bilim doğayı incelerken, metafizik de bu doğanın anlamını arar. Metafizik, varlık, bilgi ve ahlâk gibi temel alanlarla ilgilenir ve her biri kendi içinde birer öğretilerdir. Bu öğretiler birbirini tamamlar ve felsefe-bilim çatısının altında birleşir. Fizik, duyu organları ve gözlemlerle doğrudan ilişkilidir, fakat metafizik, doğrudan gözlemlerle değil, düşünme yoluyla işler. Metafizik, sadece düşünce ve akıl yoluyla ilerler ve

dünyayı anlamaya çalışır. Bilgi, varlıktan türemektedir; varlık dünyadaki nesnelere temel yapısını oluşturur. Bir nesneye bakarak, bu nesnenin hangi varlık kümesine ait olduğunu belirleriz. Bu tür bir anlamlandırma, akıl yoluyla yapılır. Metafizik, bu akıl yürütme sürecini yönetir (Duralı, 2021, ss. 95-103). Metafiziği anlamak için kavramlar çok önemlidir. Kavramlar, felsefenin temel yapı taşlarıdır. Bir kavram çözümlenmesi yapmak, dünyayı anlamının ilk adımındır. Bilim, bu kavramları doğaya uygulayarak, doğadaki olguları anlamlandırmaya çalışır. Bu süreç, metafizik ve deneysel bilim arasında bir etkileşimdir. Metafizik, kavramların teorik bir yapısını oluştururken, bilim bu kavramları deney yoluyla test eder ve geliştirir. Bu ikisi arasındaki köprü ise mantık ve matematik aracılığıyla kurulur. Felsefe ile bilim arasındaki ilişki, aslında birbirini tamamlayan bir bütündür. Felsefe ve bilim, tarihsel olarak bir arada var olmuş ve birbirini desteklemiştir. Bu bütünlüğün temelinde, her iki alanın da doğru düşünme ve araştırma yöntemlerine dayandığını söylemek mümkündür. Bu anlayış, Aristoteles'ten (384-322) günümüze kadar pek çok düşünür tarafından savunulmuş ve geliştirilmiştir (Duralı, 2019, s. 87).

“Felsefe-bilimin baş gâyesi bilgiyi araştırmaktır. Bilginin teşrihini yapmak, kaynaklarını ortaya çıkarmaktır. Bu anlamda varlık ile bilgi öğretileri hayati önem taşımaktadır. Fizik, gerçeklikten topladığı malzemeleri işleyerek felsefe-bilimin beyni durumundaki metafiziğe aktarır. Metafizik, fizikten gelen malzemeleri, yerine göre işlenmiş malzemeleri işleyerek, üstünde çalışarak tekrar fiziğe iade eder ve fizik dediğim bilimlere bunlara dayanarak doğaya, gerçekliğe yönelir; oradan yeniden birtakım verileri toplamaya çalışır. Metafizik, gerçeklikten kopuk olması, gerçeklik ötesi olmasından ötürü çok zordur, bu sebeple de günümüz felsefecilerinin asla rağbet etmemeleri, belli kolaylıklara yönelmeleri belki anlaşılır kabul edilebilir. Nitekim çağımızın en önde gelen filozof-bilim adamı Albert Einstein, “çağdaş felsefe metafizik korkusuyla dolup taşar, metafizikten nefret eder” demektedir. Sırf düşünme tembelliğinden. Fizik, duyu organlarına dayanır. Düşünmeyle, zihinle birlikte duyu organları orada başrolü oynamaktadır. Buna karşılık metafiziğin duyu organı yoktur. Metafiziğin biricik âleti düşünmedir. Düşünerek sorunlarını halletme yolunu seçmektedir; başka çaresi de yoktur” (Duralı, 2019, s. 84).

Sonuç olarak, felsefe-bilim bütünlüğü, felsefenin ve bilimin birbirinden ayrılmaz bir şekilde varlığını sürdürdüğü bir alan oluşturur. Bu bağlamda, metafizik de bilimin ve felsefenin anlaşılması için temel bir araştırma alanı olarak geri kazandırılmalıdır. Bu geri kazanım işlevinin yerine getirilebilmesi için bazı örneklerle ihtiyaç duyulur. Bu sebeple, Özemre'nin fizik-metafizik ilişkisine dair görüşlerinin felsefeciler tarafından irdelenmesi, yorumlanması ve tartışılması hem ülkemizdeki ilim camiası için hem de dünya bilim camiası için bazı sorunların çözümüne katkı sunabilir.

Özemre, hayatı boyunca birçok akademik ve entelektüel görev üstlenmiş ve çeşitli kamu görevlerinde de bulunmuştur. Ancak, adanmış bir bilim insanı olarak, bazen bürokratik engeller ve kötü niyetli eleştirilerle karşılaşmış, ancak hiçbir zaman inandığı değerlerden ödün vermemiştir. Onun dürüstlüğü ve adalet anlayışı, onu sadece bir akademisyen olarak değil, aynı zamanda toplum için örnek bir insan kılmaktadır. Özemre, 25 Haziran 2008 tarihinde vefat etmiştir, ancak geride bıraktığı ilmi ve ahlâkî mirası, Türkiye'nin entelektüel dünyasında uzun süre hatırlanacak ve anılacaktır. Sonuç olarak, Ahmed Yüksel Özemre, sadece bilimle değil, kişiliği ve yaşam tarzıyla da örnek alınması gereken bir şahsiyet olarak hatırlanacaktır. Hem bir bilim insanı hem de ahlâkî duruşuyla mükemmel bir dengeyi yakalamış, topluma hem bilgi hem de değer kazandırmıştır.

5. Kaynakça

- Atay, K. (2021). *Serteller*. İletişim.
- Başer, S. (Ed.). (1988). *Türk münevverinin müşterek fikir ve iman zemini*. Kubbealtı.
- Bıçak, A. (2012). *Evren tasavvuru*. Dergâh.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Creswell, J.W. (2023). *Nitel araştırma yöntemleri*. Siyasal.
- Duralı, Ş.T. (2002). Metafizik sorunu. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (2), 7-46. http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2019/03/2002_2_Durali.pdf
- Duralı, Ş.T. (2011). *Deniz ve kâşiflik* (Der.: Genç, M.S.). Şûle.
- Duralı, Ş.T. (2019). *Felsefe-bilimin odağında metafizik* (Der.: Genç, M.S.). Şûle.
- Duralı, Ş.T. (2021). *Sorun nedir? Felsefe-bilim düşüncüsü* (4. baskı). Dergâh.
- Kleinknecht, R. (2007). Olay ve gerçeklik zamanı. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (11), 31-44. http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2019/02/2007_11_Kleinknecht.pdf
- Özemre, A. Y. (1982). *Teorik fizik dersleri* (Cilt 7). İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi.
- Özemre, A. Y. (1995). İlim ve din. *Felsefe Dünyası*, (17), 13-18. https://isamveri.org/pdfrg/D00615/1995_17/1995_17_OZEMREAY.pdf
- Özemre, A.Y. (2000). *Kur'an'ın doğa bilimlerine göre yorumunun tehlikesi*. Tartışmalı İlmî toplantılar dizisi, *Kur'an ve Tefsir araştırmaları I*. içinde (ss. 207-217). Ensar.
- Özemre, A. Y. (2002a). *Din, ilim, medeniyet (düşünceler)*. Pınar.
- Özemre, A. Y. (2002b). “Fiziksel realite” meselesine giriş. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (2), 205-237. http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2019/03/2002_2_Ozemre.pdf
- Özemre, A. Y. (2003a). *İlimde demokrasi olmaz*. Pınar.
- Özemre, A. Y. (2003b). “Fiziksel realite meselesi” (II): tabiat'ın kuvantum mekaniksel tasviri. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (4), 81-98. http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2019/03/2003_4_Ozemre.pdf
- Özemre, A. Y. (2004a). *Akademik yıllarım*. Boğaziçi.
- Özemre, A. Y. (2004b). “Fiziksel realite meselesi” (III): fiziksel realitenin bâtınî vechesi. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (5), 153-160. http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2019/03/2004_5_Ozemre.pdf
- Özemre, A. Y. (2004c). Fizikteki son keşifler pozitivizmi etkiledi mi?. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (6), 131-145. http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2019/03/2004_6_Ozemre.pdf
- Özemre, A. Y. (2005a). *Fiziksel realite meselesine giriş*. Açılım.

Özemre, A. Y. (2005b). Rölative teorisi'nin 100. yıldönümünde albert einstein'ı anmak. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, (7), 113-125. http://www.kutadgubilig.com/wp-content/uploads/2019/03/2005_7_Ozemre.pdf

Özemre, A. Y. (2007). *Üsküdar, ah üsküdar!* Kubbealtı.

Özemre, A. Y.; Şahinler, N. (2011). *Kâmil mürşidlerin mirası*. İnsan.

Özemre, A. Y. (2015). *Vahye göre akıl*. Şûle.